

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh309>

Cüneyt KANAT/Devrim BURÇAK, **Sorularla Haçlı Seferleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013, 319 sayfa, Fiyatı: 20 TL.

Kâzım UZUN*

Fransız siyasetçi ve tarihçi Charles Forbes René de Montalembert'in antik dünyanın son alimi olarak nitelendirdiği Isidore de Sevilla (560-636) ünlü *Etimolojiler* isimli eserinde *Cennet'in Doğu'da bir yerde*¹ olduğunu dile getirirken, öyle anlaşılıyor ki, yüzyıllar sonra Doğu'ya doğru yola koyulacak olan dindaşlarından çok farklı düşünmüyordu. XI. yüzyılın sonuna gelindiğinde Papa II. Urbanus farklı kelimelerle fakat aynı düşünceyle Doğu'dan geçerek cennete uzayan bir yoldan bahsediyor ve bu yola başlangıçta binleri, daha sonra zamana yayılmış bir şekilde ise milyonları sürüklüyordu. Peki, Doğu'da gerçekten bir cennet var mıydı? Ya da cennete giden yol gerçekten Doğu'dan mı geçiyordu? Akdeniz'de Doğu'ya doğru seyreden bir Haçlı gemisinin güvertesinde durup, ufka bakan ve kutsal toprakları kurtarmaya giden dini bütün bir Hristiyan açısından bu soruların ikisine de “evet” şeklinde cevap vermek kuvvetle muhtemeldir, zira bu düşünceye samimiyetle bağlanmasaydı o güvertede bulunmasının hiçbir geçerli sebebi olmayacaktı. Ancak daha geniş bir perspektiften bakıldığında, tarihi gerçekler seferlerin başlaması ve devamının kutsal toprakları ve buralarda yaşayan Hristiyanları kurtarmakla ilgili olmadığını açıkça gösterdi. Bir diğer ifadeyle – tamamıyla genellemekten kaçınarak – seferleri başlatan ve bu seferleri komuta edenlerin faaliyetlerinden anladığımız kadarıyla, karar vericilerin amaç ve hedefleri güvertede bıraktığımız Haçlı askerinkiler kadar masum değildi. İlgili olarak zikredilmesi gereken önemli hususlardan biri, Haçlıların Doğu'lu din kardeşlerinin hiç birisinin kendilerinin kurtarılmasına yönelik bir taleplerinin olmadığıdır. Kaldı

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Tarih Bölümü

¹ De Sevilla'dan aktaran Thierry Hentsch, *Hayali Doğu, Batı'nın Akdenizli Doğu'ya Politik Bakışı*, çev., Aysel Bora, İstanbul 2008, s. 59.

ki, kurtarılabilmek için kurtarılmaları gereken bir durumda olmaları gerekiyordu ve fakat, böyle bir hal bahsi geçen dönem itibariyle söz konusu değildi. Bu halde, dinin, daha önce ve daha sonraları pek çok kez olduğu üzere, politikayı belirleyen kişilerce bir kılıf olarak kullanıldığı ifade olunabilir.

Sebebi ya da bahanesi her ne olursa olsun kutsal toprakları ve kurtarılmak istemeyen din kardeşlerini kurtarmaya giden Batılılar, ilk kez yola çıktıkları tarihten itibaren yaklaşık iki yüz yıllık bir zamana yayılacak yeni bir dönemin başlamasına vesile olmuşlardır. Temelde savaş ve mücadele üzerine kurulu bu yeni dönem yalnızca Batılılar değil onların muhatapları olan Doğulular için de oldukça önemli bir zaman dilimidir. Söz konusu süreç ayrıca, tarafların birbirine bakışları ne olursa olsun, karşılıklı olarak *ötekini* tanıma ve bilme zamanı da olmuştur. Bu dönem, ilişkilerin başlaması sırasında yoğun bir biçimde propagandası yapılan din temelinde kalmayıp, siyasî, ekonomik ve kültürel alanı da kapsayan çok çeşitli ilişkilere imkan tanımıştır.

Bu ilişkiler şüphesiz bugün tarihçiler başta olmak üzere pek çok kişinin ilgisini çekmekte, bu ilgi ise doğal olarak seferler hakkındaki gerek akademik gerekse popüler yayınların sayısına olumlu katkılar yapmaktadır. Haçlı seferleri hem dünya genelinde hem de ülkemizde popüleritesini sürdüren bir konu olmakla birlikte, özellikle biz Türkleri oldukça yakından ilgilendiren seferlere dair Türk araştırmacıların yaptığı çalışmaların artması, çeşitlenmesi ve daha nitelikli hale gelmesi gerektiği ise sanırız kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Ülkemizde yapılan çalışmaların değersiz ya da önemsiz olduğu şeklinde anlaşılmasını gereken bu ifade, seferlerin ve neticelerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, konuyla ilgili olarak yeni uzman ve eserlere duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

Bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik katkılardan birisi yakın zamanda, ülkemiz ortaçağ ve ortadoğu uzmanlarından Prof. Dr. Cüneyt Kanat ve kendisinin hem öğrencisi hem de meslektaşı olan tarihçi Devrim Burçak tarafından üretilen bir çalışmada vücut buldu. İki yazarın ortaklaşa kaleme aldığı ve geçtiğimiz günlerde (Eylül 2013) Yeditepe Yayınları arasından çıkan eser “Sorularla Haçlı Seferleri” ismini taşımaktadır. Eser İçindekiler, Önsöz, dört ana bölüm ve Kaynakça kısımlarından oluşmakla birlikte aşağıda ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Önsözün ardından “Neden Haçlı Seferleri” ismini taşıyan bölümle birlikte başlayan yazarlar bu bölümde konuya giriş mahiyetinde olan önemli bilgiler verdikten sonra, Haçlı Seferleri ismiyle anılan kapsamlı hareketlerin

Sorularla Haçlı Seferleri

daha iyi anlaşılabilmesi için oldukça karışık bir dönemi mümkün olduğunca anlaşılır bir şekilde ele almaya. Haçlı Seferlerinin ne olduğu sorusuyla başlayan bölümün ilerleyen sayfalarında hem seferlerin başladığı hem de hedef edildiği bölgelerin siyasal, coğrafi ve ekonomik durumlarını incelemek suretiyle okura bir karşılaştırma imkanı sunan yazarlar, bu sayede meselenin bütününün anlaşılmasını kolaylaştırmışlardır. Bölümde ayrıca seferlerin arefesinde tarafların birbirleri hakkındaki malumatlarının neler olduğu ya da olmadığı, varsa aradaki ilişkiler, seferlerin fikrî altyapısının nasıl ve kimler tarafından oluşturulduğu, tarihsel arka plan ve söz konusu hazırlık sürecinde ön plana çıkan kişiler hakkında bilgiler verilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, okurun zihninde genel bir Doğu-Batı dünyası resmi çizmeyi amaçlayan bölümde konuyla özel olarak ilgilenmeyen kişilerin de anlayışını kolaylaştırmak adına çeşitli terminolojik bilgilere yer verilmiştir. Son olarak bölüm, seferlerin nihai hedeflerinden olan Kudüs'ün önemi ve hedef olma nedenlerine değinilerek tamamlanmıştır.

Ayrıca belirtilmemesine rağmen ikinci ana bölüm olarak değerlendirebileceğimiz “Haçlı Seferleri” adını taşıyan ve eserin en uzun kısmını teşkil eden bölümde I. Haçlı Seferinden başlayarak VIII. Haçlı seferine kadar tüm seferler sırasıyla ele alınmış ve çeşitli açılardan incelenmiştir. 1096 yılında başlayan ve seferlerin tam anlamıyla son bulduğu 1291 tarihine kadar geçen süreci takip etme imkanı bulduğumuz bu bölümde seferler, metodolojik açıdan benzer bir yöntemle ele alınarak oldukça karışık hadiseler olmalarına rağmen gayet açık ve anlaşılır bir şekilde işlenmiştir. Her seferin öncelikle tarihi arka planı, oluşum ve başlama süreci ele alınmıştır. Okuyucu bu sayede gerek ilk gerekse sonraki seferlerin benzer ya da farklı yönleri varsa bunları karşılaştırma imkanı bulmaktadır. Sonraki süreçte ise seferlerin gelişim süreci ve sefer esnasında yaşananlar, taraflar arasında kurulan ilişkiler ve savaşlar ele alınmıştır. Nihayetinde ise seferlerin sonuçları, bu sonuçların gerek döneme gerekse daha sonraki döneme olan etkileri değerlendirilip tartışılmıştır. Bu esnada Türk tarihi açısından önem arz eden hususlara özellikle dikkat eden ve üzerinde duran yazarlar meseleyi bu açıdan da ayrıca ve titizlikle değerlendirerek okuyucuya kapsamlı bir perspektif sunma gayreti içinde olmuşlardır. Seferlerin tek tek ele alındığı bu kapsamlı bölümde, öyle anlaşılıyor ki, yazarlar seferlerin başlamasında önemli bir yeri olan dinî amiller üzerinde önemle durmuş ve fakat, yaygın olarak bilindiğinin aksine tek ve önemli sebebin din olmadığı açık bir şekilde ortaya konmuştur. Seferlerin

başlamasında özellikle siyasi ve ekonomik sebeplerin de son derece önemli olduğu yazarların döneme dair çizdiği tabloda açıkça görülmektedir. Sırasıyla ele alınan sekiz seferle ilgili alt bölümlerin bitişleri ise söz konusu hareketin sonuçları ve bunun gerek Batı gerekse Doğu'daki yansımaları ve etkilerinin değerlendirilmesiyle yapılmıştır. Seferlerin ele alınmasının ardından, kısa bir alt bölüm dahilinde Yakın Doğu'daki Haçlı varlığının sona eriştiği incelenmiştir. Bu bölümde okuyucu, yaklaşık iki yüzyıl önce bölgeye gelen Haçlıların bölgeyi nasıl terk ettikleri, bölgenin bu sıradaki durumu, Haçlıların ayrılmasında Memlük ve Moğolların etki ve rolünü takip edebilmektedir. Bir diğer alt başlık dahilinde, daha önce sırası geldikçe kısaca ele alınmış olan Haçlı devletleri müstakil olarak incelenerek okuyucunun Haçlıların bölgede kurmayı başardıkları siyasî teşekküleri görmesi sağlanmıştır. Bu siyasî teşekkülerin sonraki seferlerin başlaması ve gelişmesindeki etkilerinin ele alınmasının ardından bölüm tamamlanmıştır.

“Haçlı Seferleri’ne Toplu Bir Bakış” ismini taşıyan bir diğer (III.) bölüm seferlerin daha çok sosyal açıdan değerlendirildiği bir özellik arz etmektedir. Okuyucunun oldukça ilgi çekici ayrıntılar bulması mümkün olan söz konusu bölümde yazarlar, Haçlılar ve müslümanlar arasında kurulan dostluk ilişkileri, bölgenin yerli Hristiyan halkının durumu, Müslümanların Haçlılara bakış açısı, salgın hastalıkların seferler üzerindeki etki ve neticeleri, taraflar arasındaki iletişim, esirlerin durumu vs. gibi daha pek çok farklı hususları ele almak suretiyle bir sosyal tarih okumasını mümkün kılmışlardır. Bölüm ayrıca bir önceki siyasî tarih ağırlıklı bölümü de tamamlayıcı bir özellikte olup, okuyucunun siyasî ve sosyal bütünlüklü bir okuma yapmasına imkan tanımıştır. Ayrıca eserin genelinde olduğu üzere, bu bölümde de yer yer birinci el kaynaklardan yapılan alıntılarla ilgili mesele desteklenmiş ve örneklendirilmiştir.

Eserin tamamlandığı ve sonuç bölümü olarak da değerlendirilebilecek olan bir diğer ve son bölüm “Haçlı Seferleri’nin Genel Sonuçları” ismini taşımaktadır. Bu bölümde seferlerin başlaması ve gelişmesinde önemli aktörlerden biri olan Bizans İmparatorluğu’nun durumu değerlendirilerek, bu büyük askerî harekâtların Bizans açısından bekleneni verip vermediği ve Bizans üzerindeki etkilerinin neler olduğu incelenmiştir. Daha sonra ise seferlerin gerek Doğu gerekse Batı toplumu açısından ne gibi sonuçlar ürettiği kapsamlı olarak tetkik edilmiş ve okuyucunun bunları bir bütün olarak görmesi sağlanmıştır. “Haçlı Seferleri bitti mi?” sorusu bölümün ve aynı zamanda eserin

Sorularla Haçlı Seferleri

tamamlandığı son alt başlığı teşkil etmektedir. Bu ilginç soru, ortaçağ gibi erken bir dönem için sorulduğunda dahi, gerek tarihin tarihte, gerekse ortaçağın ortaçağda kalıp kalmadığını merak edenler için bir cevap sunmaktadır.

Sonuç olarak birkaç cümle zikretmek gerekirse; İncelemeye çalıştığımız eser tamamıyla akademik bir eser olma iddiasında bulunmamakla birlikte, öyle anlaşılıyor ki, hem akademik hem de popüler tarih okuyucusuna yönelik bir özellik arz etmektedir. Bu dengenin iyi yakalandığı ve oldukça akıcı bir üslupla kaleme alınan bu yeni eser şüphesiz Haçlı Seferleriyle ilgilenenler açısından kıymetli bir çalışma olarak literatürdeki yerini alacaktır. Soru cevap şeklinde vücuda getirilen eser okuyucu açısından gerek okumanın gerekse anlamının kolay olmasını sağlayan bir özellik göstermesi açısından ayrıca önemlidir. Daha önceki bir yazımızda doğru cevaplara ulaşmanın ilk ve zorunlu şartının doğru sorular sormaktan geçtiği üzerinde önemle durmuştuk. Öyle anlaşılıyor ki, söz konusu eserin hazırlık aşamasında bu husus yazarlar tarafından da dikkatten kaçırılmamış, titizlikle hazırlanan sorular tatminkar cevap, değerlendirme, izah ve neticelere ulaşılmasını mümkün kılmıştır. Tüm bu yönlerden düşünüldüğünde, eserin ülkemizde Haçlı Seferleriyle ilgili olarak yapılan çalışmaların gelişmesi ve çeşitlenmesi noktasında önemli bir katkı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca ve son olarak, eserin sonunda yer alan kaynakçanın konuya dair ileri okumalar yapmak isteyen okuyucu açısından faydalı bir rehber niteliğinde olduğunu ifade etmek mümkündür.